

JOSE MARI SATRUSTEGI, EUSKAL ONOMASTIKAREN ERAGILEA

Patxi Salaberri Zaratiegi

Altsasuko ikastolak eskatuta Andres Iñigok eta biok Jose Mari Satrustegiren biografia txiki bat prestatu genuen lehengo urtean Nafarroa Oinez 05en karietara, eta, besteak beste, Arruazuko euskaltzainak onomastikaren arloan egin zuen lanaren berri eman genuen, testuaren barnean lehenik eta bibliografia aukeratuan gero. Oraingo honetan, atalño hura pixka bat garatu gogo dut. Lot nadin beraz lanari.

Jose Mari Satrustegiren lan garrantzizkoenetako bat onomastikan egin zuena da, nire irudiko. Hasieratik Euskaltzaindiaren Onomastika batzordeko kidea izan zen, eta, beraz, jakite horrekin erlazionatutako gai anitz ukitu behar izan zituen: Euskal Herriko herrialdeen eta udalen izenak, auzo anitzenak, mendienak, aurkintzenak, karrikenak, oikonimoak etab. toponimiari dagokionez, eta pertsona izenak, deiturak, hipokoristiko-txikiagarriak eta beste antroponimiaren arloan.

1966an «Las casas de Valcarlos» argitaratu zuen lehen aldiz *Anuario de Eusko-Folklore*-n, eta lan hori bera 1968an berriz ere *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* ezagunean. Urte honetan bertan gehienbat, nahiz ez bakarrik, toponimiari dagokion «-Di botanika atzizkia?» izeneko artikulua karrikaratu zuen *Euskera*-n eta 1989an «Toponimia de Valcarlos» gorago aipatutako *Anuario de Eusko-Folklore*-n. Baditu, baita ere, artikuluxka labur bat baino gehiago Iruñeko *Príncipe de Viana* aldizkariaren euskara sustatzeko gehigarrian argitaraturik: «Etxe izenak», «Herri-izenak», «Kale izenak», «Leku-izenak»... e.a. Inoiz pertsona izen bat argitzeko orduan toponimoaz ere mintzo da, erraterako «Xabier» izeneko lantxoan. Hauek guztiak Andres Iñigok egin berri duen edizioan ikusteko aukera izanen dugu laster. 1990eko «Planteamiento general de la etnografía de Urbasa» izeneko lanean mendi horretako toponimoak aztertzen ditu.

Toponimia dela eta, aipatutako artikuluez landara, Satrustegiren ekarpena Onomastika batzordean egindako lanera mugatzen dela erran dezakegu, hots, bileretan egindako lanera eta batzordeak bideratutako argitalpenetara. Hemen ondoko lan hauek aipa ditzakegu:

1. *Euskal Herriko Udalen Izendegia*

Lan honek 1979an ikusi zuen argia, Koldo Mitxelena buru zelarik. Ber-tan, tituluak berak dioenez, herrialde guztietako herrien izenak euskaraz nola erran behar den zehazten da, bai eta herritarren izena zein den ere. Ez dago dudarik lan hau hasierako, trantsizio garaiko urte zail haietan garrantzi handi-koa izan zela, besteak beste testu liburuak apailatzeko baitezpadako baitziren herri izenak. Espero izatekoa zenez, baditu gerora zuzendu diren arautze pro-positamen batzuk, bereziki euskara aspaldi galdurik dagoen Euskal Herriko al-derdi zabalean: *Agilar = Arranotegi**, *Kabanillas = Kapanaga**, *Kadereita*, *Kabredo = Ahuntzegi**, *Mirafuentes = Iturriaga**, *Monteagudo = Mendikute**, *Piedramillera = Miliarri**, *Ribaforada = Erripazuloaga** adibidez Nafarroan, baina, hori bai, denak izartxoaz ongi horniturik ageri ziren, asmakari berriak zi-rela adierazteko. Lan hau, bistan denez, bere garaiko umea da, eta oraingo be-giz ikusirik harrigarri egiten bazaigu ere, irudi du Mitxelenak «berrogeizero aspergarria» deitzen duen horretan euskara eta euskal izenak debekaturik ego-teak beste muturrera joanarazi zituela batzordekideak, askatasun pixka bat iz-a-tean. Nolanahi ere, berriz diot batzordeburu Mitxelena zela garai hartan.

2. *Euskal Herriko Autonomi Elkarteko Herrien Izenak / Relación de las Po-blaciones de la Comunidad Autónoma Vasca*

Lan hau Eusko Jaurlaritzak argitaratu zuen, 1986an. Hitzaurrean erraten den bezala, *e.d.e.b.e* edo *n.t.e.e.c.* ageri da zenbait aldiz, aspaldidanik erdal-dun diren alderdietan, bereziki Bizkaiko Enkarterrin eta Arabako eremu bate-an, neologismoen bidean «desbideratze arrisku bat dago»elako eta «oso kon-tu handiz» jokatu behar delako. Beraz, 1979ko obratxoan hartutako bidea alde batera uzten da eta daturik aski ez denean aipatutako akronimoa ezartzen da.

3. *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*

Lan hau oker ez banabil Nafarroako Gobernuaren eskariz burutu zuen Euskaltzaindiak (berau baita 86ko Euskararen legearen arabera hizkuntza ahol-kulari ofiziala Nafarroan) 80.eko hamarkadaren hondar urteetan, eta argitara-tu 1990ean. Oraingoan koordinatzailezat Jose Mari Jimeno Jurio ageri da eta izan ere, ikertzaile hau izan zen dokumentazioko lekukotasunak atera zituena, bai eta ere herriz herri galdeketak eta grabaketak egiten ibili zena, ni lagun-tzaile, galdera-egile eta grabaketen transkribatzaile ninduela. Jose Mari Sa-trustegi batzordekidetzat azaltzen da; buru Henrike Knörr zen orduan eta bu-ruordetzat Mitxelena ageri da, 1987an hil bazen ere. Ni batzordean lanean hasi nintzeneko zendua zen Errenteriako hizkuntzalari handia.

Liburu hau osatzeko 79koa moldatzeko egin ez zen ikerketa burutu zen: argitaratuta zeuden agiri bildumak miatu ziren, artxiiboak ere arakatu ziren, eta honekin batean, eta erran bezala, ahozko galdeketa franko egin genituen, usu hizkuntzaren mugako ibar-herrietan gelditzen ziren azken euskaldunekin: Aez-

koan, Arakilen, Erroibarren, Esteribarren, Gulibarren, Zaraitzun... eta abarretan, barrualdeko bestelako eremu euskaldunagoak ahantzi gabe.

4. *Onomasticon Vasconiae*

Onomastika batzordearen kide zen aldetik, Satrustegi bilduma honetan argitaratu diren lan guztietan agertzen da, 2003an hil zen arte. Liburu sorta honetan hainbat herritako toponimia txikia biltzen da eta gehienetan arautzen; azalpen etimologikorik, ordea, ez da horietako gehienetan agertzen.

Antroponimiaren sailean, Luzaidera iritsi eta berehala, 1957. urtean, «Apellidos vascos en documentos de la Baja Navarra» artikulua argitaratu zuen *BRSVAP*-en eta lau urte beranduago «Aportación al estudio de la onomástica tradicional vasca» *Euskera*-n. Azken honetan Luzaideko dokumentuetan ageri diren antroponimoak zerrendatzen eta iruzkintzen ditu, espreski dioen bezala burutik bururako lana egiteko asmorik ez bazuen ere. Ohar interesgarri batzuk egiten ditu, erraterako erdarazko *Pedro* izena eguneroko bizian *Predo*, *Pedro*, *Pedrito* / *Peio*, *Peito*, *Peitto* / *Pello*, *Pelo* / *Piarres*, *Pierre*, *Pier*, *Pierro* / *Betti* eta *Beti* «itzultzen» dela dioenean, edo bataio agirieta *Juan* (eta *Jean*) izenaren ordainetan *Juan*, *Juanito* / *Juanes*, *Joanes* / *Manez*, *Mañez* / *Manex*, *Mañex* / *San* –*Xan* seguruenara– erran litekeela dioenean. Hain zuzen ere, ugaritasun «gehiegizko» hau arazotzat hartzen du *Euskal Izendegia*-ren bigarren argitalpena egiteko aukera duela Euskaltzaindian jakinarazten duenean («Euskal Izendegiaz», 1977). Honela dio: «Azkenekotz, Mari, Pedro, Juan, eta beste halakoren baten oztopoa ugaritasuna da. Hoge eta gehiago aldaketa duen izenarekin zer egin! Zein aukeratu? Peru, Peyo, Pierre, Beti, Betiri...» (143. or.).

Nolanahi dela, Arruazuko euskaltzainak gogokoen zuen lana *Euskal Izendegia* zen. Egia da ez zela hutsetik abiatu, eta XIX. mendearen bukaeran Sabino Aranak zenbait arau fonetiko erabiliz «egokitutako» izenek Gerla Zibilaren aitzinetik arrakasta handia izan zutela, baina, ezaguna denez, Francok boterea bereganatzearekin izen horiek guztiak debekaturik gelditu ziren, halako moduz non hilerrietatik ere kendu behar izan baitzituzten; izenaren jabea bizirik zegoenean ere hari deus erran gabe egin ziren zenbait aldiz izen aldatketak, jaiotze eta bataio agiritan.

Hirurogeiko hamarkadan euskararen aldeko mugimendua indarberritzen hasi zen, eta, horrekin batean, haurrei bataioan euskal izenak paratu nahia ere izugarri bizkortu zen. Hau ikusirik, Euskaltzaindiak erabaki zuen berpiztua zen euskal izenen egartsu hari aterabidea eman behar zitzaioela, bai eta, orobat, urte batzuk lehenago A. Irigaraik eta K. Mitxelenak argitaratutako «Nombres vascos de persona» artikulua eta lehenaren *Nomenclátor Euskérico de nombres de pila* izen zerrenda osatu beharrak zirela. Zeregin hau Satrustegiren esku utzi zuten. Honek lanari ekin eta 700 izen zituen *Euskal Izendegia* liburuxka moldatu eta karrikaratu zuen 1972an; gero, 1977an, bigarren argitalpen osatua ate-

ra zuen, igarotako bost urteetan jasotako 500 izen gehiago biltzen zituena, 1.200 Satrustegik dioenez, eta 1983an hirugarren edizioa, berriz ere osatua eta hobetua, 1.600 sarreraz goiti biltzen baititu.

Aurreneko argitaraldia Franco artean bizirik zegoela egin zen beraz, eta liburuan soilik herrietako ama birjinen izenak (*Aitziber, Aizpea, Erkunden, Nagore, Naiara, Oskia...*) eta gaztelaniazko baliokiderik ez zutenak (*Eneko, Oneka, Saioa, Ziortza...*) sartu ahal izan zituen; adibidez, *Antonio* eta *Luisa* erdaraz baizik ezin zitezkeen erabil, eta berdin gertatzen zen Mariaren bizitzako misterioetan iturri zutenekin (*Asunción, Concepción...*). Bestalde, itzulpenik ez zuten izenen kasuan nondik zetozen erran behar omen zen haurra erroldatzerakoan, eta «hala ere, oztoporik aski» izaten zen, Satrustegik berak dioenez. Oztopo horien artean epaileak gurasoek nahi zuten izena ez, baizik eta haien erdarazko baliokidea edo baliokide ustekoa paratzea zegoen. Adibidez, *Amaia* eta *Ainara*-ren ordez *Maria Fin* eta *Golondrina* jartzea aipatzen du Satrustegik, edo lehena «extravagante, irreverente eta ijito izentzat» hartzea. Oztopotzat eman daiteke, orobat, *Maite* eta *Iñigo*-ren ordainetan *Maria Teresa* eta *Ignacio* ezartzea, nahiz azkenak *Iñigo*-rekin zerikusirik ez duen, hau jakina den bezala *Eneko*-ren erdarazko kidea besterik ez baita, gure artean franko dokumentatzen bada ere. Egun hain hedaturik dagoen *Nerea* izena, bestalde, *Nereogizon* izenaren aldaera femeninotzat eman beharra zen, epaileek onartuko bazuten.

Zenbait, euskal izenen aldeko giro hartan, izenak asmatzeari lotu zitzaizkion; Satrustegik, aldiz, idazki zaharretako bildumetan ageri direnak eta izen herrikoiak, herri tradiziokoak bildu nahiago izan zituen. Hemen, jakina, ibilitako irizpidea ezin erabat objektiboa izan, «herria» zehazki zer den eta honen «azken hitza» xeheki nola definitzen den ez baita aise erratea. Honela dio arruazuarrak: «Kriterio bat behar beharrezkoa dugu: nundik datozen usain usnaka ibili gabe, jator antzekoak jaso egingo nituzke eta, komeni etzaizkigunak utz. *Gorka, Ander, Iker, Jurgi*, eta abar, sartu; *Errapel* (Rafael) eta antzekoak bazertu, mendietan dabilten gazteei errapel izenak beste zerbaitek ekartzen bai die gogora (...). Beste alde, ez da laboratoriorik eta asmakizun hutsez egitekoa ere; herriarekin batera joan behar dugu, eta azken hitza zein hartu eta zein utz, berak du. Gure eginkizuna geroari begira gauzak zentzuz eramatea da».

Kristau izendegiko izen guztiak itzultzea edo itzultzen saiatzea ere ez zitzaion ongi iruditzen, ez baitzen, haren ustez, euskal izendegiaren egitekoa munduan zehar diren izenen biltzea. Bestalde, «Arana-Eleizalderen zerrendako izen gehienak baztertuak gelditu ziren, eta berdin han hemenka ikusten ziren beste zerrenda batzu. Azken orrietan, bigarren mailakoak izan balira bezala sartu genituen herriak zebiltzanetarikoak» («Euskal Izendegiaz», *Euskera* 22, 1977-1, 141-142. orr.).

Lehen argitalpenetik bigarrenera, izen kopuruaren berretzeaz landara, aldaketa grafiko batzuk ere izan ziren: aurreneko hartan <i>-z nahiz <y>-z

ri ziren izenak (*Amaia, Amaya; Leire, Leyre* adibidez) <i>-rekin agertzen dira bigarreanean, baina Jose Marik dioenez «oso sartuak» zeuden izen horiek Nafarroan, eta «ezin gogortasunez moztu». Bigarren arazoa hitz hasierako *h*-rena da: *Aritz / Haritz, Harkaitz / Arkaitz* erraterako; hau Satrustegik berak aipatzen badu ere, bigarren argitalpenean *Aritz* eta *Haritz*, biak, sartzen ditu, baina *Arkaitz* baizik ez. *Aimar / Haymar*-en kasuan aipatutako bi arazoak batean ageri dira, eta hemen ere biak ematen ditu bigarren argitalpenean, lehenetik batere aldatu gabe. 1976ko artikuluan azaleratzen duen hirugarren arazoa izen hasierako <I> versus <J> da, eta dio idazkera kontua ez ezik ebakerarena ere badela: *Jon / Ion, Jurgi / Iurgi, Jasone / Iasone...* e.a. Nolanahi ere, lehen argitalpenean gizonenetan *Iurgi* besterik ez da azaltzen, gerora arrunt zabaldu diren *Jokin, Jon, Joseba, Josu* falta baitira. Bigarreanean, berriz, <J>-rekin emanak dira horiek: *Jokin, Jon, Joseba, Josu, Julen, Jurgi*. Neskenetan lehenean ageri ez diren *Jaione, Jasone, Joana, Jokiñe, Jone, Josune, Julene* eta *June* azaltzen dira bigarreanean.

Kontuan hartu behar da 1977an onartutako legearen arabera Espainiako hizkuntzetako batean, edozeinetan, ezar zitekeela sortu berriaren izena, eta, gainera, lehendik jarritakoa «Espainiako beste edozein hizkuntzatan duen antzekora alda» zitekeela; honek, bistan denez, lehen Erregistro Zibilean ezin sar zitezkeen izenak sartzeko aukera eman zuen. Hau baliatuz kondairan, literaturan, mitologian eta egileak «herri ohitura» deitzen duen horretan ageri diren izenekin gehitu eta berretu zuen lehen argitalpena, alde batera utziz, ordea, «antzinako zaharkeriak», nik hauen mugak non dauden garbi ez badaukat ere.

Bestalde, Satrustegik azaltzen du bigarren argitalpen hau ez dela zerrenda itxia eta Euskaltzaindiak, agertzen diren izen guztien bilduma egiten duen bitartean, bigarren edizioan azaltzen ez direnen agiria ere eman lezakeela. Hirugarren argitalpena egin aitzinetik, 1980an, legeak hurrei nahi zuten izena (historikoa, mitologikoa, geografikoa, abstraktua...) ezartzeko aukera eman zien gurasoei, haurarentzat iraingarria ez bazen eta sexu nahasketarik sortzen ez bazuen. Satrustegik, hau ikusirik, mordo ederra gehitu zion lehendik zuen zerrendari. Denera, 1983ko edizioan, 1.600 sarreraz gorako lana apailatu zuen, erran bezala. Honetaz gainera, hirugarren edizioak duen berrikuntzarik nabarmenena «erdal izenen kidegoa» deritzan atala da, non euskarazkoen gaztelaniazko baliokideak ematen baitira, euskara -> gaztelania eta gaztelania -> euskara hurrenkeretan. Hondarreko honekin batean, gainera, frantsesa -> euskara zerrendak ere sartzen ditu Satrustegik.

Euskal Herriko lehen izen iraultza Sabino Aranaren eskutik etorri zen, halako moduz ezen egun ohikoak diren izen franko autore honi zor baitzaizkio. Neska izenei *-e* edo *-ne* (*-ñe* aurrean *i* dagoenean) bukaera ematea eta mutikoenei *-a* (ez denei hala ere), erraterako, Aranaren gauza da, gutxienez Astarloa apologistagandik heldu dena, durangarraren erranetan bataiarrian, ura hartzean, neskatikoeak *eee* negar egiten baitzuten, eta mutikoeak *aaa*. Ustekeria

honen ondorio dira *Agurtza / Agurtzane, Aintza / Aintzane, Alberta / Alberte, Barbara / Barbare, Begoña / Begoñe, Edorta / Edorte, Endika / Endike, Estepa / Estepane, Joseba / Josebe, Kepa / Kepe...* eta beste anitz.

Jakina, gurasoei ez zitzaizkien izen hauek guztiak gustatu, *Barbara* eta *Begoña*, kasurako, neska izenak izan baitira azken denboretan gure artean, gaztelaniaz, ezaguna denez, *-a* letraz bukatzen diren izenak femeninoak direlako. Bokal horrekin amaitu arren arrakasta eduki dutenen artean *Edorta, Gaiška, Gorka* eta *Joseba* aipa daitezke. Aranaren zerrendetan baziren, bestalde, beste gisakoak ere, hots, maskulinoan *-a* bukaera ez zutenak: *Gotzon / Gotzone, Jayo / Jayone, Josu / Josune, Julen / Julene...* eta abar.

Satrustegik, 1983ko argitalpenean, izen horietako batzuk ontzat hartu zituen: *Abar / Abarne, Ander / Andere, Andolin / Andoliñe, Andoni / Andone, Euken / Eukene, Mikel / Mikele...*, baina ez denak: Aranaren *Erregin / Erregiñe, Erroman / Erromane, Gorka / Gorke, Iñaki / Iñake, Jagoba / Jagobe, Julen / Julene, Kepa / Kepe* pareen kasuan, adibidez, lehena sartu zuen baina bigarrena ez, eta *Alatz / Alazne, Bakar / Bakarne, Edur / Edurne, Etor / Etorne, Jaio / Jaione, Jaso / Jasone*-renean, berriz, aurrenekoa ez zuen kontuan hartu baina bai bigarrena. Inoiz Aranaren zerrendako biak eman zituen, baina ez sexu banaketa berarekin: *Gentza* eta *Gentzane*, erraterako, emakume izentzat sartu zituen, bizkaitarraren lanean lehena maskulinoa eta bigarrena femeninoa baziren ere; hauekin batean, gainera, berak asmatu edo nonbaitetik hartutako *Bakene* bildu zuen. Zenbaitetan ukituren bat *-edo* ukitua baino aise gehiagoko zerbait⁻ egin zien Aranaren bikoteei: *Paskal / Paskale (Arana) // Paskal, Paxkal / Paskalin* (Satrustegi), *Unai / Unaiñe (Arana) // Unai / Unaisa* (Satrustegi). Badira, orobat, nesken izenetan behintzat, Abandokoaren bidetakoak izanagatik ere honek asmatuak edo moldatuak ez direnak: *Bakene, Egokiñe, Eguzkiñe, Goizane, Zuriñe...* eta abar.

S. Aranaren liburuko izenak edo hauen tankerakoak ez ezik, bestelako batzuk ere Satrustegik hedatu zituen, edo bere eragitez zabaldu ziren, hots, bere izendegian agertzeagatik; kasu honetan daude, besteak beste, ondoko izen hauek: *Ainhoa, Aiora, Aitziber, Ainara, Amaia, Amagoia, Arkaitz, Asier, Egoitz, Eguzkiñe, Ekaitz, Eneko, Erkuden, Garazi, Garikoitz, Hodei, Ibai, Nagore, Oier, Oihan(a)* eta *Urtzi*. Huts egiteko beldurrik gabe erran daiteke Arruazuko euskaltzainaren lanak belaunaldi oso baten onomastika bideratu eta markatu duela, hainbestearino non, eskualdeen arabera, XX. mendearen erdialdean ohikoen ziren izenak lekutu eta haien ordainez *Euskal izendegia*-n agertzen direnak ibiltzen baitira orain.

Satrustegi hil baino bi urte lehenago, 2001ean, Euskaltzaindiak aski banaketa zabaldu izan duen *Euskal Izendegia*-ren argitalpen berria egin zuen eta 2002an argitalpen horren berrinprimaketa, liburua ahiturik baitzen orduko. Euskal izendegi hau Onomastika batzordean egin genuen, eta lan gehiena Mikel Gorrotxategiri eta neroni egokitu zitzaigun. Liburuan erraten denez, oina-

rrizko zerrenda Satrustegirena da, baina bi liburuak alderatzen badira garbi ikusten da lan desberdinak direla, besteak beste azkenekoan sarrera bakoitzaren azalpena ematen delako, euskaraz lehenik eta erdaraz gero. Jose Marik hitzaurretzat-edo «Pertsona izenen historia» deritzan atala apailatu zuen liburu honetarako, idazki benetan interesgarria euskaldunon izendabideen berri jakiteko. Arruazukoak aitzinekoen bidea, aita-amabixien aldia, eguneko santua, izen politak (-*ina*-dunak gerra aurretik: *Agripina*, *Avelina*, *Carolina*...) eta izen bikoitzak (*Marijoan*, *Marimartin* zaharretan, *Francisco Javier* edo *Mari Carmen* oraingoetan) sailak bereizten ditu bere idazkian.

Antroponimiaren arloan *Euskal Izendegia*-ren aipatu hiru edizioez gainera eta hauen prestalantako-edo, artikulua labur mordoxka bat badu idatzirik Iruñeko *Príncipe de Viana* aldizkarian euskara sustatzeko gehigarrian, hainbat izenen inguruan, laster Andres Iñigok prestatu duen edizioan aterako direnak. Horien artean ondoko izenok aztertzen ditu: *Aitor*, *Amaia*, *Edurne*, *Eneko* eta *Iñigo*, *Maite*, *Mari*, *Nerea*, *Nora*, *Oier*, *Unai*...e.a.

Horietaz gainera, eta nire hitzaldi luzeegi hau bukatzeko, ez dut aipatu gabe utzi nahi Onomastika batzordeak prestatu zuen *Nomenclátor de apellidos vascos / Euskal deituren izendegia*, Satrustegik honetan ere lan egin baitzuen, oraingoan pisu gehiena Mikel Gorrotxategiren bizkar gelditu baldin bazen ere. Egia da zerrenda hutsa dela, baina egia da, orobat, deituren arautzeak buruhauste franko eman dizkigula orain baino lehen, eta gero ere emanen dizkigula, gai benetan korapilatsu eta zaila baita hau.

Azkenik, erran nahi dut Satrustegiren eragina, azken urteotako euskal onomastikan, hagitx handia izan dela eta berak 60ko hamarkadan hasitako lanari esker dutela egungo haur, gazte eta dagoeneko hain gazte ez diren askok duten euskal izena. Ez dakigu nolakoa izanen litzatekeen orain gure paisaia onomastikoa Satrustegi bizi izan ez balitz eta egin zuen lana egin izan ez balu, baina seguru nago ez litzatekeela hain euskalduna izanen eta munduan barna hedatzen ari diren telebistako izen (nire ustez) itsusi horiek ohikoagoak izanen liratekeela gure artean.

Bibliografia

- EUSKALTZAINDIA (1979): *Euskal Herriko Udalen Izendegia*, Bilbo.
- (1990): *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*, Nafarroako Gobernua, Iruñea.
- (2001): *Euskal Izendegia*, Eusko Jaurlaritza, Gasteiz. Lan honen berrinprimaketa 2002koa da.
- IÑIGO, A. (2005): *Jose Mari Satrustegi, ereile eta lekuko*, Iruñea.

- IÑIGO, A. & SALABERRI, P. (2004): *Jose Mari Satrustegi. Nafarroako euskararen ikurra / Símbolo del euskera en Navarra*, Euskara Kultur Elkargoa, Iruñea.
- IRIGARAI, A. (1966): *Nomenclátor euskérico de nombres de pila aprobado por la Academia de la Lengua Vasca*, Bilbo.
- IRIGARAI, A. & MITXELENA, K. (1955): «Nombres vascos de persona», *BRSVAP* XI-3 eta 4, 405-425.
- SALABERRI, P. (2004): *Jose Mari Satrustegi (1930-2003)*, Bidegileak bilduma, Eusko Jaurlaritza, Bilbo.
- SATRUSTEGI, J. M. (1957): «Apellidos vascos en documentos de la Baja Navarra», *BRASP*, XIII-1, 249-251.
- (1961): «Aportación al estudio de la onomástica tradicional vasca», *Euskera* VI, 209-229.
- (1965-66): «Las casas de Valcarlos», *Anuario de Eusko-Folklore* XXI, 13-34.
- (1968): «Las casas de Valcarlos», *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* XXIV, 1 eta 2 koadernoak, 121-145.
- (1972): *Euskal izendegia*, Banco de Vasconia, Iruñea. Bigarren argitalpena 1977koa da eta hirugarrena, Euskaltzaindiak Bilbon egindakoa, 1983koa.
- (1977): «Euskal izendegiaz» eta «Euskal Izendegiaren azken orraztape-nak», *Euskera* 22, 1977-1, 141-143 eta 143-145.
- (1982): «Pertsona izendegiaren hirugarren argitalpena», *Euskera* 227, 1982-1, 255-261.
- (1990): «Planteamiento general de la etnografía de Urbasa», *Los Grupos Humanos en la Prehistoria de Encia-Urbasa*, Eusko Ikaskuntza, Donostia, 55-70.